

سرشناسه	: مصباح یزدی، محمدتقی،
عنوان و نام پدیدآور	: جرعه‌ای از دریای راز / مؤلف محمدتقی مصباح یزدی / تدوین و نگارش محمدعلی محیطی اردکان.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی <small>علیه السلام</small> ، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۱-۸۸۲-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۸۱ - ۲۸۲. همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: مصباح، محمدتقی، ۱۳۱۳ -
موضوع	: علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> ، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق - احادیث.
موضوع	: محمدبن علی <small>علیه السلام</small> ، امام پنجم، ۵۷ - ۱۱۴ ق. -- احادیث.
موضوع	: اخلاق اسلامی - احادیث.
موضوع	: ایمان (اسلام) - احادیث.
موضوع	: احادیث شیعه -- قرن ۱۴ -- نقد و تفسیر.
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی <small>علیه السلام</small>
رده‌بندی کنگره	: م ۳۵۵ ج ۲۴۸/۴ BP
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۶۱
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۳۶۳۳۹۴

جرعه‌ای از دریای راز

آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی

www.ketab.ir

تدوین و نگارش

محمدعلی محیطی اردکان

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۳

شماره ردیف ۱۱۰۸
شماره موضوعی ۹۳-اخلاق
۱۳۹۳-۴۱

■ جرعه‌ای از دریای راز

● مؤلف: آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی

● تدوین و نگارش: محمدعلی محیطی اردکان

● ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

● چاپ: زلال کوثر

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۳

● شمارگان: ۲۰۰۰

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهید، کوی ممتاز، پلاک ۳۸
تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۳۳۲۶

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

فهرست مطالب

۱۵	.....	مقدمهٔ معاونت پژوهش
۱۹	.....	مقدمهٔ نگارنده
		بخش نخست: سفارش امام باقر <small>علیه السلام</small> به جابر بن یزید جعفی
		گفتار نخست
۲۹	.....	درآمد
۳۰	.....	سفارش‌های پنج‌گانه
۳۰	.....	سفارش نخست: پرهیز از ظلم
۳۱	.....	مفهوم‌شناسی ظلم
۳۱	.....	حق؛ پیش‌فرض مفهوم عدل و ظلم
۳۲	.....	انگیزه‌های ظلم
۳۳	.....	جهل، غفلت و دل‌بستگی به دنیا
۳۴	.....	نهی از ظلم، به‌ویژه با انگیزه‌های مضاعف
۳۵	.....	نمونه‌هایی از انگیزه‌های مضاعف برای ظلم
۳۶	.....	ظلم صریح بی‌هیچ عذروبهانه
۳۶	.....	شیوع ظلم
۳۶	.....	هنگامهٔ قصاص

گفتار دوم

۳۹	.....	عفو یا استیفای حق
----	-------	-------------------

- ۴۱ ..... وجه برتری استیفای حق، به جای عفو و گذشت
- ۴۲ ..... وجه برتری عفو و گذشت، به جای استیفای حق
- ۴۴ ..... سفارش دوم: پرهیز از خیانت در امانت
- ۴۴ ..... مفهوم‌شناسی خیانت
- ۴۵ ..... امانت‌داری و وفای به عهد؛ دو رکن اساسی زندگی اجتماعی
- ۴۶ ..... معنای پرهیز از خیانت در امانت
- ۴۶ ..... سفارش سوم: پرهیز از خشم

گفتار سوم

- ۴۹ ..... سفارش چهارم: پرهیز از خوشحالی افراطی در مواجهه با ستایش دیگران
- ۵۰ ..... عیب‌پوشی خداوند
- ۵۰ ..... بدعت تظاهر به گناه
- ۵۱ ..... اخلاق مردم‌محور و نقد آن
- ۵۲ ..... اخلاق خدامحور
- ۵۳ ..... راهکارهایی برای پرهیز از خوشحالی افراطی در مواجهه با ستایش دیگران

گفتار چهارم

- ۵۸ ..... سفارش پنجم: تاب‌آوردن در مقابل بدگویی دیگران
- ۵۸ ..... نصیحت ویژه
- ۵۹ ..... لزوم تفکر برای پی‌بردن به عیب خویش
- ۶۰ ..... نرنجیدن از سخن حق
- ۶۰ ..... بهره‌مندی از ثوابی رایگان
- ۶۱ ..... ویژگی اولیای حقیقی اهل بیت علیهم‌السلام
- ۶۱ ..... قرآن؛ میزان ارزیابی اعمال
- ۶۲ ..... به عمل کار برآید

گفتار پنجم

- ۶۶ ..... دنیا میدان کشتی با نفس
- ۶۶ ..... استقامت در جهاد با نفس
- ۶۸ ..... یاری الهی در میدان نبرد

۶۸ ..... امید به خدا در مبارزه با نفس

۶۹ ..... افزایش بصیرت و معرفت بر اثر خوف الهی

گفتار ششم

۷۱ ..... روایات؛ گنجینه معارف اخلاقی

۷۲ ..... اهمیت شکر

۷۴ ..... راهکاری قرآنی برای ایجاد انگیزه شکر

۷۴ ..... راهکار امام باقر علیه السلام برای ایجاد انگیزه شکر

۷۶ ..... اندک شمردن عبادات

گفتار هفتم

۷۹ ..... تقویت انگیزه شکر نعمت

۸۰ ..... راهکاری برای عمل به علم

۸۱ ..... استفاده درست از سرمایه‌های درونی

۸۲ ..... غفلت؛ آفت اخلاص

۸۳ ..... اهمیت خوف از خداوند

۸۶ ..... آفت خوف صادق

گفتار هشتم

۸۷ ..... آمادگی برای مبارزه با نفس

۸۸ ..... واکاوی مفاهیم نفس و عقل

۸۹ ..... معنای گشتی گرفتن انسان با نفس خویش

۹۰ ..... یاری جستن از عقل و علم در مبارزه با نفس

۹۲ ..... رابطه علم و عمل

۹۲ ..... رابطه دین و اخلاق

گفتار نهم

۹۷ ..... ابهام در مفهوم و مصداق برخی اصطلاحات اخلاقی

۹۸ ..... پرهیز از تنبلی

۹۹ ..... منافات نداشتن زهد با کارهای دنیوی

۱۰۰ ..... اهمیت انفاق دوست‌داشتنی‌ها

- ۱۰۱ ..... تفاوت آرزوهای طولانی با بلندهمتی
- ۱۰۲ ..... قناعت و پرهیز از حرص
- ۱۰۳ ..... قناعت؛ نابودکننده حرص
- ۱۰۴ ..... به کوتاهی زندگی بیندیش

گفتار دهم

- ۱۰۷ ..... معنای حرص
- ۱۰۸ ..... معنای طمع
- ۱۰۹ ..... طمع؛ خوارکننده انسان
- ۱۱۱ ..... کسب عزت؛ در گرو می اندن طمع
- ۱۱۳ ..... بی‌نیازی از دیگران در پرتو بلندهمتی
- ۱۱۳ ..... اعتماد به نفس در عین توکل به خدا

گفتار یازدهم

- ۱۱۵ ..... عُجب؛ دام بزرگ شیطان
- ۱۱۷ ..... معرفت نفس؛ راه علاج عجب

گفتار دوازدهم

- ۱۲۳ ..... چند نکته
- ۱۲۳ ..... الف) ارتباط نظام تکوین و تشریح
- ۱۲۵ ..... ب) انحصار تأثیر استقلالی در خداوند متعال
- ۱۲۶ ..... ج) نعمت‌های ویژه متقین
- ۱۲۶ ..... ۱. حب ایمان
- ۱۲۷ ..... ۲. بهره‌مندی از روزی غیبی و نعمت‌های مادی و معنوی
- ۱۲۸ ..... آسایش و برکت در سایه تقویض کار به خداوند
- ۱۳۰ ..... تفاوت تقویض و تنبلی

گفتار سیزدهم

- ۱۳۳ ..... فلسفه شرور در بینش توحیدی
- ۱۳۵ ..... آرامش در پرتو شناخت ماهیت حقیقی دنیا
- ۱۳۶ ..... تقویض؛ عالی‌ترین نسخه عملی برای آرامش

- انجام وظیفه در عمل، و اعتماد به خدا در نتیجه ۱۳۶
- تمرکز حواس و راحتی جسم ۱۳۹
- تأثیر کاهش گناه بر تمرکز حواس ۱۴۰

گفتار چهاردهم

- مفهوم‌شناسی رقت قلب ۱۴۳
- الف) واژه رقت ۱۴۳
- ب) واژه قلب ۱۴۴
- کارکردهای قلب از منظر قرآن کریم ۱۴۴
- قرب خدا؛ ملاک ارزش اخلاقی در اسلام ۱۴۶
- ملاک ارزش رقت قلب ۱۴۶
- نمونه‌هایی از رقت قلب ۱۴۶
- راه درمان قساوت قلب ۱۴۸
- منشأ و نشانه از خودبیگانگی ۱۴۹
- مبارزه با از خودبیگانگی ۱۵۰
- خلوت؛ بهترین فرصت ۱۵۰

گفتار پانزدهم

- معنای نور قلب ۱۵۳
- حزن مطلوب ۱۵۶
- لغوب‌بودن احساسات و عواطف انسانی ۱۵۷
- ملاک مطلوب‌بودن حزن یا شادی ۱۵۸
- بررسی ارزش حزن دنیوی و اخروی ۱۶۰
- جمع حزن و شادی ۱۶۱
- ارتباط دوام حزن با نور قلب ۱۶۲

گفتار شانزدهم

- خوف و رجای صادق ۱۶۳
- حکمت الهی ۱۶۴
- ترس از گناه ۱۶۴

- ۱۶۵ ..... تفاوت مفهومی جبن و خوف
- ۱۶۶ ..... مراتب خوف
- ۱۶۷ ..... ملاک مطلوب بودن خوف
- ۱۶۸ ..... خوف اهل معرفت
- ۱۷۰ ..... خوف صادق و رانندن شیطان

گفتار هفدهم

- ۱۷۳ ..... میل به محبوب بودن؛ نیازی فطری
- ۱۷۳ ..... حکمت نیاز فطری میل به محبوب بودن
- ۱۷۴ ..... راههای جلب محبت مردم
- ۱۷۵ ..... راهکار کسب محبوبیت نزد خداوند متعال
- ۱۷۶ ..... صدق در کارها
- ۱۷۶ ..... گستره معنایی واژه صدق
- ۱۷۸ ..... مراتب نفاق
- ۱۷۸ ..... راه پیشگیری از نفاق
- ۱۷۹ ..... پیامدهای سنگین تخلف از عهد الهی
- ۱۸۰ ..... شتافتن برای کار خیر

گفتار هجدهم

- ۱۸۱ ..... تسویف، غفلت و سستی؛ موانع محبوبیت نزد خداوند
- ۱۸۲ ..... تسویف؛ مهلکه سعادت انسان
- ۱۸۳ ..... قساوت قلب؛ نتیجه غفلت
- ۱۸۵ ..... پرهیز از سهل انگاری و سستی
- ۱۸۶ ..... غنیمت شمردن فرصت‌ها

گفتار نوزدهم

- ۱۸۹ ..... راه جبران گذشته
- ۱۹۱ ..... درک تلخی گناه با چشیدن شیرینی مناجات
- ۱۹۲ ..... حب دنیا؛ مانع عشق به خدا
- ۱۹۳ ..... راه مبارزه با حب دنیا

۱۹۴	رسالت سنگین تبلیغ
۱۹۴	دقت در انتخاب واسطه‌ها

بخش دوم: ایمان در کلام امام علی *

گفتار بیستم

۲۰۲	ایمان در کلام امیر مؤمنان *
۲۰۲	متن روایت
۲۰۵	توضیحی دربارهٔ روایت
۲۰۵	چیستی ایمان
۲۰۹	رابطهٔ ایمان و عمل
۲۱۱	پایه‌های ایمان

گفتار بیست و یکم

۲۱۳	ارکان ایمان
۲۱۵	میادی افعال اختیاری
۲۱۵	اهمیت شناخت و انگیزه در تحقق ایمان
۲۱۶	معنا و اقسام صبر
۲۱۷	مفهوم صبر در این روایت
۲۱۸	شعبه‌های صبر
۲۱۹	تأثیر شوق به بهشت در صبر
۲۲۱	تأثیر ترس از عذاب در صبر
۲۲۲	زهد؛ راهی برای آسان‌شمردن بلاها
۲۲۳	نقش یاد مرگ در صبر

گفتار بیست و دوم

۲۲۵	یقین؛ عامل شناختی حفظ ایمان
۲۲۶	ارتباط عوامل تقویت ایمان با یکدیگر
۲۲۶	مفهوم‌شناسی یقین
۲۲۷	مفهوم یقین در این روایت

۲۳۰	..... حکایتی تأثیرگذار
۲۳۱	..... تیزبینی و تحلیل؛ شرط تأثیر تجربه‌ها
۲۳۲	..... شعبه‌های یقین
۲۳۲	..... زیرکی
۲۳۲	..... درک، تفسیر و تحلیل عمیق و درست واقعیت
۲۳۳	..... پندگرفتن از تجربه‌های دیگران

گفتار بیست‌وسوم

۲۳۵	..... اهمیت و ضرورت عدل
۲۳۶	..... شعبه‌های عدل
۲۳۷	..... فهم عمیق و نافذ؛ نخستین شرط برقراری عدالت
۲۳۷	..... علم ژرف و عمیق؛ دومین شعبه عدالت
۲۳۸	..... قضاوت روشن؛ سومین شعبه عدالت
۲۳۸	..... لزوم بردباری در اجرای عدالت
۲۳۹	..... ارتباط شعبه‌های عدالت با یکدیگر

گفتار بیست‌وچهارم

۲۴۱	..... تبیین مسئله
۲۴۲	..... واکاوی مفهومی جهاد
۲۴۴	..... منظور از جهاد در این روایت
۲۴۵	..... شعبه‌های جهاد
۲۴۵	..... امر به معروف و نهی از منکر
۲۴۵	..... سیر تحول معنایی اصطلاحات امر به معروف و نهی از منکر
۲۴۶	..... اهمیت توجه به تحولات معنایی واژگان
۲۴۹	..... استقامت و وفاداری در جهاد
۲۴۹	..... دشمنی با فاسقان

گفتار بیست‌وپنجم

۲۵۳	..... آثار و فواید شعبه‌های جهاد
۲۵۴	..... امر به معروف؛ تقویت‌کننده روحیه مؤمنان

۲۵۴	.....	نهی از منکر؛ عامل ذلت کافران
۲۵۵	.....	پایداری در میدان جنگ؛ وفای به عهد با خدا
۲۵۵	.....	غضب و رضایت الهی
۲۵۷	.....	لزوم عمل به وظایف اجتماعی
۲۵۹	.....	داستان عبرت‌انگیز اصحاب سبت

گفتار بیست‌وششم

۲۶۳	.....	مقصود از دعائم‌الکفر
۲۶۴	.....	راه صحیح شناخت یک دین
۲۶۸	.....	پایه‌های کفر
۲۶۸	.....	پرداختن به حاشیه‌ها به جای متن دین
۲۶۹	.....	درگیری مداوم با دیگران و محکوم کردن آنها
۲۷۰	.....	کج‌بینی
۲۷۲	.....	شفاق و تک‌روی

گفتار بیست‌وهفتم

۲۷۳	.....	شعبه‌های شک
۲۷۴	.....	مراء
۲۷۵	.....	تفاوت مراء و جدال
۲۷۷	.....	خودباختگی و هراس
۲۷۷	.....	تردید
۲۷۸	.....	بی‌خیالی
۲۷۹	.....	آثار و نتایج شعبه‌های شک
۲۸۱	.....	منابع
۲۸۳	.....	نمایه‌ها

مقدمهٔ معاونت پژوهش

حقیقت، اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسلهٔ مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین‌حقیقتی است این واقعت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصهٔ نظر و عمل کمر همت، محکم بسته و از دام و دانهٔ دنیا رسته‌اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او علیه السلام، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه، رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیرهٔ آن پیشوایان و عرضهٔ آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفتهٔ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌روند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازیابند؛ ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرزوبوم آن گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان ردپای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است؛ از این رو افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازماندهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس بر اساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، بخشی از مباحث درس اخلاق استاد فرزانه، حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» است که در ماه مبارک رمضان سال

۱۴۳۲ هـ ق بیان شده است و با تلاش پژوهشگر ارجمند، جناب حجت الاسلام آقای محمدعلی محیطی اردکان و با نظارت اولیه حجت الاسلام والمسلمین محمود فتحعلی نگارش یافته است. موضوع بحث کتاب، شرح و بررسی وصایای امام باقر علیه السلام و حدیثی از امیر مؤمنان علی علیه السلام برای تشنگان معارف ناب اهل بیت علیهم السلام است. معاونت پژوهش، دوام عمر پربرکت معظم له و توفیق روزافزون ناظر گرامی و نیز پژوهشگر محترم این اثر را از خداوند متعال خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

www.ketab.ir